

زن، دین، جامعه
تحلیل جامعه‌شناختی از مسائل
زنان و خانواده

دکتر شهلا باقری

عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم

باقری ، شهلا ، ۱۳۳۷
 زن ، دین ، جامعه : تحلیل جامعه شناختی از مسائل زنان و خانواده
 شهلا باقری ، [برای] مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری
 تهران : پیام مهراب ، ۱۳۸۵ ، ۱۹۸ صفحه
 ISBN978-964-7083-88-1
 فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا
 مدرجات : زنان و دین ، زنان و اسلام ، زنان - مسائل اجتماعی و اخلاقی
 ۲۰۰ / ۸۲ BL ۲۵۸
 ۹ ز ۲ ب ۲۵۸
 شماره کتابخانه ملی ۲۵۲۹۲ - ۸۵ م

انتشارات پیام مهراب

زن ، دین ، جامعه

(تحلیل جامعه شناختی از مسائل زنان و خانواده)

نویسنده: شهلا باقری

لیتوگرافی: موعود

چاپ: پیام حق

صحافی: خیام

شمارگان: ۱۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۸۶

نشانی: تهران، خ ظهیرالاسلام، خ شهید امید آزادپناه کوچه یوسف خان حکیم

شماره ۳۵، کد پستی: ۱۱۶۸۹۵۱۱۴

تلفن: ۳۳۹۱۱۶۰

دورنگار: ۳۳۹۱۲۸۰۸

Payam-mehrab@yahoo.com

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۰۸۳-۸۸-۱

با حمایت مرکز امور زنان و
 خانواده نهاد ریاست جمهوری

ریاست جمهوری
 مرکز امور زنان و خانواده

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
سخن نخست.....	۹
گفتمان فاطمی و فهم جامعه‌شناختی دین‌داران.....	۱۳
چکیده.....	۱۵
مقدمه.....	۱۶
گفتمان فاطمی؛ الگوی گفتمان دین‌داران.....	۱۷
فاطمه (علیها السلام) و گفتمان تاریخی او.....	۲۰
کار پایه‌های مفهومی.....	۲۲
۱- تعریف «دین».....	۲۲
۲- دین‌داری.....	۲۷
۳- ابعاد دین.....	۲۷
دین و دین‌داری در کلام فاطمه زهرا (علیها السلام).....	۳۰
انواع دین‌داران (معیار تشخیص دین‌داران غیر واقعی از دین‌داران واقعی).....	۳۷
فرهنگ سیاسی بانوان شیعه در عصر فاطمی.....	۴۱
چکیده.....	۴۳
مقدمه.....	۴۴
۱- کار پایه‌های مفهومی.....	۴۵
۲- مناسبات سیاسی در عصر فاطمی.....	۴۸
۳- بینش سیاسی بانوی شیعه.....	۵۱
۴- منش سیاسی بانوی شیعه.....	۵۴
۵- کنش سیاسی بانوی شیعه.....	۵۷
۶- بانوی شیعه؛ الگوی بانوان شیعه.....	۶۲
نظریه سیاسی «انسداد قدرت» در کلمات حضرت فاطمه (علیها السلام).....	۶۷
چکیده.....	۶۹
مقدمه.....	۷۰
دیدگاه‌های مفهومی تحقیق.....	۷۱
پیش‌بینی سیاسی تاریخی حضرت زهرا (علیها السلام) و ساز و کارهای	

عمده انسداد اجتماعی	۷۷
بررسی عوامل اجتماعی - اقتصادی تأثیرگذار بر اشتغال زنان در ایران	۸۵
چکیده	۸۷
مقدمه	۸۸
مؤلفه‌های اجتماعی	۹۰
بررسی رابطه آماری میزان اشتغال زنان با میزان تحصیلات زنان	۹۲
مؤلفه‌های اقتصادی	۱۰۲
بررسی رابطه میزان اشتغال زنان با معیارهای اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت	۱۰۹
بیکاری زنان، سیر تحول و عوامل مؤثر	۱۱۱
وضعیت شغلی و گروه‌های عمده شغلی	۱۱۴
علل بیکاری	۱۲۰
راهکارهای مبارزه با بیکاری	۱۲۰
محدودیت‌ها و پیشنهادات	۱۲۱
خانواده و سیاست‌گذاری اجتماعی در عرصه ملی و فراملی	۱۲۵
چکیده	۱۲۷
مقدمه	۱۲۸
کار پایه‌های مفهومی	۱۲۹
سیاست‌های اجتماعی خانواده در عرصه بین‌الملل	۱۳۲
سیاست‌های اجتماعی خانواده در سطح ملی	۱۴۸
علوم اجتماعی، فمینیسم و تاملات روش‌شناختی	۱۶۵
چکیده	۱۶۷
مقدمه	۱۶۸
۱- طرح مسأله	۱۶۹
۲- جایگاه جنسیت در مباحث فلسفه علم	۱۷۰
۳- جنسیت، فمینیسم و علوم اجتماعی	۱۷۵

- ۴- تأملات روش‌شناختی مسائل زنان ۱۸۲
- ۱-۴) مرکب بودن مسأله ۱۸۲
- ۲-۴) ذوابعاد بودن پژوهش‌های زنان ۱۸۳
- ۳-۴) چندخاستگاهی بودن ۱۸۴
- ۴-۴) چند روشی بودن ۱۸۵
- ۵-۴) میان‌رشته‌ای بودن ۱۸۸
- ۵- طراحی روش‌شناسی بومی پژوهش مسائل زنان ۱۸۹

سخن نخست

یکی از نیازهای جامعه بشری میل به ازدواج و تشکیل خانواده است. اهمیت نهاد خانواده و نقش آن در ثبات و برقراری نظام اجتماعی و فرهنگی و تحکیم و تثبیت شیرازه‌های اجتماعی جامعه بر کسی پوشیده نیست و برقراری تعادل عاطفی مسئولیت محور برای ابناء بشر از دیدگاه اندیشمندان و عقلاء امری ضروری و در عین حال بدیهی تلقی می‌شود. خانواده نهادی است که بر اساس عشق، مسئولیت، تحمل و مراقبت شکل گرفته و می‌تواند به شرط برخورداری از نشاط در ایجاد روحیه اجتماعی احسان، مراقبت، تحمل و تعامل نقش آفرین باشد. با استناد به متون اسلامی می‌توان گفت زن نقش منحصر به فردی در ایجاد آرامش روانی در خانواده ایفا می‌کند و قادر است با تلطیف فضای عاطفی، سکونت و آسودگی را برای همه اعضای خانواده به ارمغان آورد. این مهم نیازمند آن است که زن در ایفای چنین نقشی از عزت‌مندی و جایگاه مناسب برخوردار باشد، اهمیت نقش خود را باور کند و مهارت برقراری ارتباط سازنده را به کار بندد. ایجاد آرامش روانی، ارضاء نیازهای عاطفی، جامعه‌پذیری، کنترل و نظارت، تولیدمثل و تنظیم رفتار جنسی و نقش بی‌بدیل خانواده در پرورش معنوی و دینی، همه و همه

مرهون حضور موثر و آگاهانه زن در خانواده است.

با این همه و از سر تامل هنگامی که تحولات فرهنگی- اجتماعی دهه‌های اخیر را در جهان پیگیری می‌نمائیم، نمی‌توانیم نگرانی خود را از تحولات خانواده به عنوان سلول بنیادین حیات اجتماعی آشکار نسازیم. کاهش همبستگی خانوادگی و ترویج فرهنگ استقلال‌طلبی و خودمحوری، کیان خانواده را در معرض خطر و آسیب پذیری قرار داده است. از سوی دیگر به دلیل آشفتگی نقش‌ها و نقش منحصر به فرد زن در ایجاد آرامش اعضای خانواده نه تنها مورد تاکید واقع نمی‌شود بلکه برخی از زنان چنان که شایسته است توانمندی خود را در ایفای این مسئولیت ارزشمند به کار نمی‌بندند.

ضعف کارشناسی و نظریه پردازی در حوزه مطالعات زنان و خانواده ایرانی سبب شده که علی‌رغم تاکیدات قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران، شاهد برخی مشکلات و مسائل در این عرصه باشیم.

تغییر نگرش‌ها و اصلاح رویه‌ها و قوانین مربوط به زن و خانواده در دهه‌های اخیر، مسیر مطمئن و رو به رشدی را نپیموده است و این نقصان پیش از آن که نتیجه تاثیرپذیری از گفتمان فمینیستی و برخی نظریه‌های علوم اجتماعی باشد، معلول سیطره ادبیات مدرن و سرمایه‌داری بر ساختارهای علوم انسانی و جریان‌های اجتماعی است. اصلاح اساسی در این زمینه نیازمند تدوین نظریه اسلامی در مورد زن و خانواده و جریان یافتن ادبیات دینی در ساختارهای علوم انسانی و برنامه‌ریزی کلان اجتماعی است.

نگرش تعلقات کارشناسان به مقوله مذهب اگر در مسیر تغییر نگرش مثبت و سازنده کارشناسان به سمت آفرینش معادلاتی در خدمت

تمدن‌پردازی اسلامی قرار گیرد، گنجی گرانبهاست. امروزه جامعه کارشناسی ایران که با تعلقات اخلاقی و مذهبی نگران وضعیت خانواده است و تحولات آن را پی می‌گیرد، بر این نکته وقوف یافته است که حل مشکلات زنان و خانواده مسلمان تنها در پرتو روش علمی اندیشمندان و با مبنا قرار دادن کتاب آسمانی و سیره نبوی و فاطمی امکان‌پذیر است.

این حرکت ارزشمند گرچه از پرسش‌گری و نقد انگاره‌های موجود آغاز می‌شود اما می‌تواند نگاه جامعه علمی را به سمت نگرش نوین معطوف نماید.

نگرشی که ضمن توجه به کارآمدی و حجیت با رویکردی خانواده‌گرا، هم می‌تواند به حل معضلات اجتماعی بیانديشد و هم داعیه دفاع از زنان را در سر داشته باشد. زیرا تنها با چنین رویکردی است که می‌توان به اصلاح جامعه و حل مشکلات زنان امیدوار بود. کتاب حاضر و مجموعه مقالات آن حرکتی در این جهت است. امید است نوید بخش آینده‌ای روشن برای جامعه اندیشمندان و کارشناسان ایران اسلامی باشد.

دکتر زهره طیب زاده نوری